

SOHBETE DEVAM

MILLI
DÜŞÜNCE

İSKENDER
ÖKSÜZ

Seçim sonuçları sohbetine devam

İskender Öksüz

Geçen yazımda, bunun muhtemel sebeplerinden birini anlattım. Harvard Üniversitesi psikoloji hocası Prof. Robert Kegan'ın, yetişkinlerin gelişme aşamaları konusundaki çalışması bu soruya kısmen cevap verir gibiydi. Büluğ çağı civarına kadar, gencin mensup olduğu gruba, takıma, partiye düşünmeden bağlanmasına, beynini ipotek etmesine yol açan bir zihin aşaması var. Kegan'ın "Sosyal" dediği, "Ölmeye ölmeye ölmeye geldik.", "Vur de vuralım, öl de ölelim." aşaması. Bu beyin ipoteğinin yetişkinlikte de devam ettiğini görüyoruz: Kendi adına düşünememek. Reisi kusursuz, kabilesini tek seçenek görmek. Daha beteri, bunların dışındakilerin düşman veya hain olduğuna inanmak. Bunlar, on yıllardır gözlemllediğimiz tutumlar. İpotek altındaki zihin değerlendirebilir mi?

İçe gerçek, dışı yalan

Apaçık başarısızlığa rağmen kısmen desteğin sürmesinin bir sebebi belki budur. Başka?

Başka şu var: Bu %30-40 dediğimiz rakamlar, anket sonuçları. Anket sonuçları insan davranışlarını her zaman doğru tahmin edemiyor. Anketlerin istatistik açıdan sakatlığından, hileli olabileceğinden bahsetmiyorum. Doğru çalışılmışsa anketler, hesaplanan hata sınırları içinde, doğru sonuç verir. Hileli olanları konumuz dışında. Doğru yapıldığı ve hile karışmadığı hâlde, insan davranışını doğru tahmin edemeyen anketler de var. İnsanların gerçek düşüncelerini söylemekten çekindiği; dolayısıyla içindeki gerçek başkayken dışarıya yalan söylediği hâller. Bir cins takiye...

Bu konuyu ele alıp inceleyen de bir Türk bilim insanı, Duke Üniversitesi ekonomi profesörü Timur Kuran. Profesör Kuran, bulgularını Public Lies, Private Truths (Kamuya Yalanlar, Kişisel Doğrular diye çevirebiliriz) adlı bir kitapta topladı. Timur Hoca'nın eserinin Türkçesini, 2018'de, Yapı Kredi Yayınları, Yalanla Yaşamak/Tercih Çarpıtmasının Toplumsal Sonuçları başlığıyla yayımlamış.

Tezin çok çok kısa özü şu: İnsanlar, bazen asıl düşüncesini açıklamaktansa, düşündüğünden farklı konuşup davranmayı seçebilir. Bu tutumun birden fazla kaynağı olabilir. Bir sebep, mahalle baskısı. Çevre nasıl düşünüyorsa kişi de öyle düşünüyormuş gibi davranabilir. Çünkü çevreye ters davranış onun toplumdaki statüsüne zarar verebilir. Uyum ve rahat için çevresi gibi davranmak evladır... Kuran, başka sebepler de sayıyor: Düşüncesini açıklamamanın riski. Düşündüğü gibi konuşup davranmanın kendisine yarar mı zarar mı vereceği hesabı...

Suriye'de anketler Esad'a %99 verir

Mesela Suriye'de seçim anketi yaparsanız Esad'a oy vermeyeceğim demek cesaret işi olduğundan, Esad'ın oyu yüksek çıkar. Hem baba Esad için öyleydi hem oğul Esad için öyle. Eğer seçmen, tehdidin kendisini oy kulübesinde de izleyebileceğini düşünürse o zaman düşündüğü istikamette değil, "zararsız" yönde oy kullanacaktır.

Sokakta röportaj için mikrofon uzatılan bazı kimselerin bileklerini birleştirip elleri kelepçelenmiş anlamında işaretler yapıp konuşmaktan çekindiğini videolarda seyrediyoruz. Tehdidin gerçek olması gerekmiyor. Öyle hissedilmesi yeterli.

Profesör Kuran, diktatörlüklerin yıkılışını örnek gösteriyor. Yetmiş yıl süren, her gün nutuklarla göklere çıkarılan, herkesin dinî bir huşu içinde yücelttiği Sovyet rejimi, nasıl birden bire çöküvermişti. O sağlam taraftarlar, dilleriyle rejime sadakatini ikrar eden devrim kıtaları, nasıl da

buharlaşıvermişti. Yalnız Sovyet rejimi değil, daha birçok diktatörlük, diktatörün bir sendelemesiyle sanki hiç olmamış gibi tarih sahnesinden siliniveriyor.

Sözde yükselen sözle çöker

Hani depremde bir kat yıkılınca diğer katlar da onu hızla izliyor ya... Endişeye, korkuya, "Ya bana bir şey olursa!"ya dayanan sözde destek de öyle çöküyor. Ne zaman? Çökebileceği anlaşılınca. Aleyhte konuşulduğu hâlde bir şey olmadığı görülünce. Otoriter rejimlerin, tenkitten ve hele aleyhte gösterilerden bu derece çekinmelerinin ardında herhâlde bu bilinç var. Bir kişi konuşunca diğerlerinin de ağızlarındaki baklayı çıkaracakları korkusu: Söz vücut bulur!

Bize ve seçimlere dönelim: Prof. Kuran'ın kişisel gerçekler, kamuya açık yalanlar bulgusu, bizim için ne söyler? Anketlerle seçim sonuçları uyuşmayabilir. Anket sonuçları biraz daha iktidar lehine, seçim sonuçları biraz daha muhalefet lehinedir.

Nihayet, yine Kuran teorisinden, ittifaklarda görünen uyumun, sandığa aksetmeyebileceğini tahmin edebiliriz. Açıkta söylenenle, insanların içindeki tercihin farklılığından...

Kendini takiye yapmak zorunda hisseden seçmen, artık bu hâlden bıkmışsa ya gerçek düşüncesine göre oy kullanacak yahut sandığa gitmeyecektir. Bu günlerde anketlerde tuhaf bir gelişme var. Diyorlar ki seçim yaklaştıkça kararsız sayısının azalmasına alıştık. Hâlbuki bu sefer, seçim yaklaştıkça kararsız sayısı artıyor. Bu, Kuran etkisi olmasın? Hani "Yeter be!" diyen insanların etkisi.